

INIMESE PAPILLOOMVIIRUS (HPV)

Mis on HPV?

HPV on inimese papilloomiviirus (ingl. *Human Papillomavirus*). Suurem osa papilloomiviiruse tüüpidest põhjustab healoomulisi muutusi nahal (nt soolatüükaid) ja limakestadel (nt teravad kondüloomid). Vähesed papilloomiviiruse tüübid võivad põhjustada pahaloomuliste kasvajate teket genitaalpiirkonnas (nt emakakaela-, häbeme- ja tupe-, päraku, peenisevähk) ning suuõõnes (nt suu- ja neeluvähk).

Vähiriski alusel jaotatakse inimese papilloomiviiruse tüübid alljärgnevalt:

- Kõrge riski tüübid: 16, 18, 45, 31, 33, 52, 58, 35, 59, 56, 51, 39;
- Piiratud vähki tekitava toimega tüübid 68, 73;
- Madala riski tüübid: 6, 11, 26, 40, 42, 43.

Emakakaelavähk moodustab 80% inimese papilloomiviirustest tingitud kasvajatest. Papilloomiviiruse tüübid HPV 16 ja 18 põhjustavad 70% emakakaelavähkidest. Eestis on haigestumus ja suremus emakakaelavähki üks kõrgemaid Euroopas.

Kuidas toimub nakatumine papilloomiviirusega?

Nakkusallikas on alati papilloomiviirusega nakatunud inimene. Papilloomiviirused levivad ühelt inimeselt teisele väga kergesti, kui inimeste nahk või limakestad puutuvad omavahel kokku. Ligikaudu 80% inimestest nakatub papilloomiviirusega vähemalt kord elu jooksul. Madala ja kõrge riski HPV tüübid levivad nii seksuaalvahekorra kui lihtsalt intiimse puudutuse käigus. Nakatuda võib juba esimese seksuaalvahekorra ajal. Kondoomi kasutamine vähendab nakatumisohtu, kuid ei garanteeri kaitset, kuna kondoomiga katmata naha puudutamisel võib ikkagi nakatuda.

Mis toimub inimese organismis pärast papilloomiviirusega nakatumist?

Pärast nakatumist võib viirus elada inimese kehas ilma haiguse tunnusteta ja kaebusteta pikka aega. Enamasti suudab inimorganismi immuunsüsteem viiruse mõne kuu või mõne aasta jooksul hävitada. Osadel inimestel ei õnnestu viirusest vabaneda, neil võib tulevikus areneda pahaloomuline kasvaja ehk vähk. Tavapäraselt areneb vähk välja aeglaselt, 20 aasta või pikema perioodi jooksul. Emakakaelavähi tekke kohustuslikuks eelduseks on kõrge riski HPV olemasolu organismis.

Mis on vähi tekkimist soodustavad faktorid?

- varajane seksuaalelu algus;
- suur seksuaalpartnerite arv;
- suitsetamine;
- immuunpuudulikkus (nt HIV);
- pikaajaline hormonaalsete kontratseptiivide kasutamine;
- sugulisel teel levivate haiguste kaasnakkus (nt klamüdioos, genitaalherpes).

Kuidas kaitsta ennast papilloomiviiruste eest?

- Hoiduda juhuslikest seksuaalvahekordadest;
- Kasutada kondoomi;
- Mitte suitsetada;
- Kontrollida oma tervist naistearsti juures regulaarselt;
- Vaktsineerida ennast.

Mis on optimaalne vanus lapse HPV vastu vaktsineerimiseks?

Lapsi soovitatakse vaktsineerida enne suguelu alustamist ehk orienteeruvalt 12-aastaselt, enne viirusega kokkupuutumist.

Kuidas toimub Eestis laste vaktsineerimine HPV vastu?

Veebruarist 2024. aastast kuuluvad tasuta vaktsineerimisele 12–14-aastased lapsed ning täiendavalt vaktsineeritakse 15–18-aastaseid noori, kes pole varasemalt HPV vastu vaktsineeritud. Kõikidel lastel, kes on eelnevalt vaktsineeritud ühe doosiga, loetakse vaktsineerimine lõpetatuks.

Vaktsineerimiseks on riigi poolt hangitud vaktsiin Gardasil 9, tootja Merck Sharp and Dohme B.V.

HPV vaktsineerimine toimub enamasti koolis. Koolitervishoiuteenuse osutaja teavitab lapsevanemat lapse vaktsineerimisest ning küsib 12-17-aastase lapse vaktsineerimiseks nõusolekut vähemalt üks nädal enne plaanitavat immuniseerimist. 18-aastased võivad vaktsineerimiseks nõusoleku anda iseseisvalt.

Põhjendatud põhjusel (nt koolis puudub koolitervishoiuteenuse osutaja) võib vaktsineerida HPV vastu sihtrühma kuuluvaid noori nende perearst või pereõde.

Mille eest kaitseb HPV vaktsiin ja kuidas seda manustatakse?

HPV vaktsiin Gardasil 9 sisaldab üheksat inimese papilloomiviiruse tüübi puhastatud viiruselaadset valku ning aitab hoida ära nendest põhjustatud haigused: emakakaela, häbeme, tupe ning päraku vähieelseid kahjustusi ja vähki, suguelundite tüükaid (teravaid kondüloome). Vaktsiin ei sisalda elusat viirust ning ei ole seetõttu haigust tekitav ega ohtlik.

Vaktsineerimiskuur 12–18-aastastele koosneb ühest doosist. Vaktsiini manustatakse lihasesiseselt õlavarre deltalihase piirkonda.

Kellele on HPV vaktsiin vastunäidustatud?

Vaktsiin Gardasil 9 on vastunäidustatud neile, kellel esineb ülitundlikkus vaktsiini toimeainete või abiainete suhtes.

Millised võivad olla HPV vaktsiini kõrvaltoimed?

Vaktsineerimisjärgselt võivad esineda paiksed kõrvalnähud: süstekoha valu, punetus ja turse. Nende nähtude leevendamiseks võib kasutada külma kompressi.

Samuti on kõrvaltoimetena kirjeldatud väsimust, pea- ning lihasvalu, seedetrakti häireid, millega võib kaasneda iiveldus ja oksendamine. Esineda võib ka sügelust, nahalöövet, kuplade teke nahale (nõgestõbi), liigesvalu ning palavikku ($\geq 38\text{ °C}$). Niisugused nähud on organismi loomupärane vastus vaktsiinile ja normaalne osa immuunsuse kujunemisest. Enamik vaktsineerimise kõrvaltoimetest on kerged ning mööduvad 1-2 päeva jooksul ilma ravita. Palaviku ja peavalu korral võib nähtude leevendamiseks võtta paratsetamooli või ibuprofeeni. Oluline on meeles pidada, et kui nähud püsivad kauem kui paar päeva, on häirivad või muutuvad aja jooksul raskemaks, siis tuleb sellest rääkida arstile.

Maaailma Tervishoiuorganisatsiooni Vaktsiinide Ohutuse Nõuandva Komitee andmetel ei põhjusta HPV vaktsiinid uute kroonilise haiguste sealhulgas ka autoimmuunsete haiguste teket.

Mis on HPV vaktsiini efektiivsus?

Vaktsiini Gardasil 9 efektiivsus on kõrge, kliinilises uuringus omandas 93-100% eelneva nakkuseta tütarlapse kaitsekehad pärast täielikku vaktsinatsioonikuuri. Vaktsineerimisel saadav kaitse on pikaajaline. Juhul kui laps on enne vaktsineerimist mõne vaktsiinis sisalduva viiruse tüübi suhtes nakatunud, siis selle HPV tüübi poolt põhjustatud haiguste suhtes ta

kaitset ei saa, aga omandab kaitse ülejäänud vaktsiinis sisalduvate viiruse tüüpide suhtes.
Vaktsiin ei oma raviefekti.